

УДК 72.013

д.арх., професор Шебек Н.М.,
Київського національного університету будівництва і архітектури

ТИПОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ «ЕМОТИВНОГО» АРХІТЕКТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА

Розглянуто типові ознаки і критерії досконалості середовищних утворень для людей схильних до бурхливих емоційних реакцій.

Ключові слова: архітектурне середовище, типологія, суб'єкт середовищної діяльності, критерій досконалості.

Продовжуючи послідовний опис типів архітектурного середовища, виділених з урахуванням соціально-психологічних особливостей взаємопов'язаних з ними учасників середовищної діяльності та їх уявлень про досконалу організацію штучного довкілля [7], докладніше розглянемо визначальні ознаки «емотивних» середовищних утворень. «Емотивне» архітектурне середовище віднесене до групи феноменологічних типів штучного довкілля разом з «драматичним», «атраکتивним» і «адресним». Загальною ознакою феноменологічних типів архітектурного середовища є підкреслена увага до почуттів людини.

«Емотивне» архітектурне середовище – це один з шістнадцяти типів штучного довкілля, яке в найбільшій мірі враховує очікування «патетиків» і найповніше може бути описаним з точки зору його ефектності. Таке оточення налаштовує людину на переживання передбачуваних емоційних станів, підтримує в ній відповідний настрій і стимулює появу певних бажань. Концептуальним підґрунтям для виділення цього типу довкілля стали архітектурно-містобудівні теорії, спрямовані на пошук засобів активації емоцій глядача. М. А. Лож'є в трактаті «Огляд архітектури» (1765 р.) розробив цілу систему відтінків вражень від споглядання архітектурних творів. До основних з них дослідник відніс обурення, шок, огиду, байдужість, утіху, задоволення та ентузіазм [4].

Американський архітектор М. Ямасакі та його бразильський колега О. Німейер визнавали гармонічним лише середовище, здатне вражати людину. На думку американського архітектора і теоретика архітектури Л. Г. Саллівена «будівля, що являє собою справжній витвір мистецтва ..., є за своєю природою, суттю і фізичною сутністю виразником емоцій» [2, с. 41]. Сучасні «суперзірки» архітектури та дизайну Ф. Гері і К. Рашид шукають способи виразу почуттів в

елементах оточення. З. Хадид виходить з того, що архітектурне середовище перш за все має вражати: «У проекті обов'язково має бути присутньою значна доля дивного. Проект, як будь-який справжній об'єкт бажання, спочатку повинен здаватися загадковим, немов незнайома територія, яка чекає, щоб її відкрили і дослідили» [6].

Відомий психолог К. Ізард виділив десять фундаментальних емоцій (інтерес-хвилювання, радість, подив, горе-страждання, гнів, огида, презирство, страх, сором, провина), які характеризуються специфічними внутрішніми змінами в організмі людини, супроводжуються характерними мимічними або нервово-м'язовими виразними комплексами та відмінними суб'єктивними переживаннями [1]. «Емотивне» архітектурне середовище може провокувати кожен з названих емоційних реакцій, а також безліч інших перехідних і комбінованих. Приміром, відчуття провини мимоволі охоплює відвідувачів Єврейського музею, зведеного в 1998-2001 рр. за проектом архітектора Д. Лібескінда в м. Берліні, Німеччина (рис. 1). Такий ефект створюють і вікна-шрами, що розсікають фасади, і балки-багнети, які пронизують простір центральних сходів, і металеві листки-обличчя, що тужливо і зловісно скреготять під ногами в ущелині порожнього залу ...

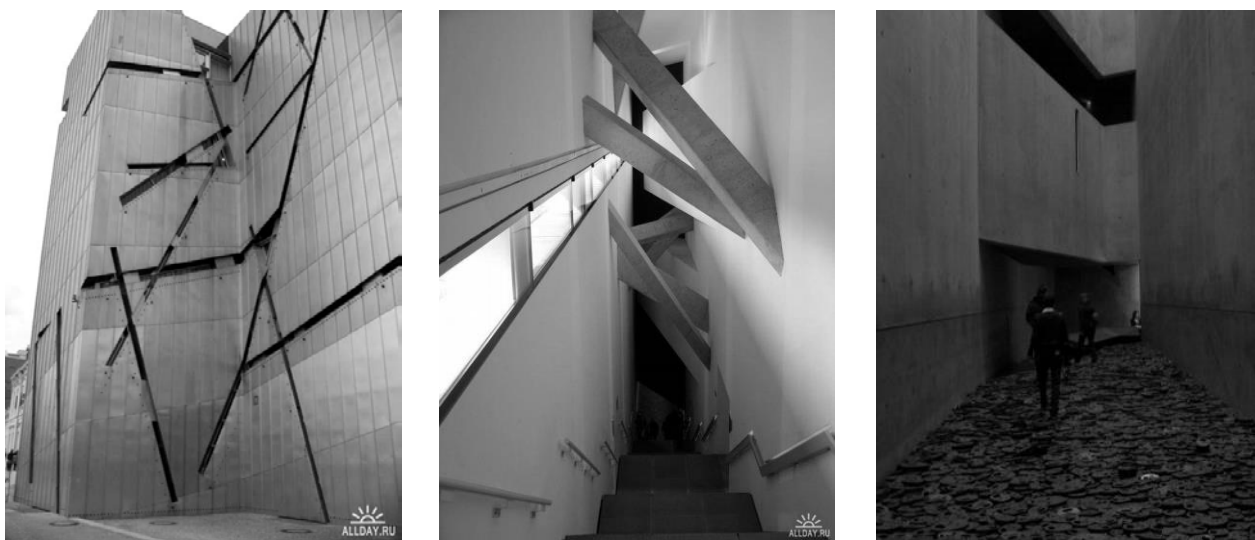

Рис. 1. Єврейський музей, м. Берлін, Німеччина, арх. Д.Лібескінд, 1998-2001 рр.

Почуття безвиході, відчаю, загубленості і неможливості протистояти системі, що збожеволіла, переживають перехожі серед бетонних стел Меморіалу знищеним євреям Європи архітектора П. Айзенмана, відкритого в м. Берліні в 2005 р. (рис. 2). Натомість, архітектурне середовище будинку Центрального архіву м. Нюрнберга в Німеччині, на який архітектор Г. Доменіг

в 1998–2001 рр. перетворив колишній палац з'їздів нацистської партії архітектора А. Шпеєра, наочно виражає гнів, спрямований на знехтувану ідеологію минулого (рис. 3).

Рис. 2. Меморіал знищеним євреям Європи, м. Берлін, Німеччина, арх. П. Айзенман, 1988-2005 рр.

Рис. 3. Центральний архів, м. Нюрнберґ, Німеччина, арх. Г. Доменіг, 1998-2001 рр.

Зовсім інші, позитивні емоції навіює фабрика Розенталь в німецькому м. Зельб (рис. 4). Веселки, розміщені на її фасадах у 1980-1982 рр. художником Ф. Хундертвассером, спонукають працівників радіти кожному новому робочому дню. Архітектурне середовище Центрального саду Гетті Центра в м. Лос-Анжелес в Каліфорнія, США, одночасно викликає захоплення і подив (рис. 5). З-під терас зі штучними деревами з металевої сітки, уквітчаними в'юнкими рослинами, струмок збігає по уступчастій кам'яній стіні в дзеркальний басейн з квітковим лабіринтом з різнобарвних азалій. Автор саду, художник Роберт Ірвін, назвав свій витвір «скульптурою у формі саду, наближеною до істинного мистецтва».

«Емотивне» архітектурне середовище в першу чергу характеризують художні феноменологічні властивості, і підпорядковані ним конфігураційні морфологічні властивості. Такому довікллю притаманне розташування в композиційно активних та історично значимих місцях; застосування форм, насичених соціокультурними змістами; використання несподіваних поєднань матеріалів і кольорів, природних і штучних об'єктів.

Цей тип оточення втілює життєві орієнтири етико-сенсорних екстравертів, яким властиві підвищена емоційність, пристрасність, соціальна і

політична активність [5]. Споживачі, що надають перевагу такому типу архітектурного середовища, віднесені до категорії «патетиків», які емоційніше за інших сприймають дійсність. В емоціях вони бачать сенс життя. Їх більше цікавлять елементи оточення, ніж відношення між ними. Представники цього типу відчують неперервність процесів, які розгортаються у докільлі, і віддають перевагу незвичним способам його організації. «Патетики» цінують комфорт і сімейний затишок, піклуються про здоров'я близьких.

Рис. 4. Фабрика Розенталь, м. Зельб, Німеччина, худ. Ф. Хундертвассер, 1980-1982 рр.

Рис. 5. Центральний сад Гетті Центра, м. Лос-Анжелес, Каліфорнія, США, худ. Р. Ірвін, 1992-1997 рр.

«Патетики», як «містики», «місіонери» і «медіатори», відносяться до етичних типів суб'єктів середовищної діяльності. Їх об'єднує зацікавленість внутрішніми процесами, що розгортаються у докільлі. Причини цих процесів вони схильні пояснювати внутрішніми обставинами. Інформацію, що надходить до них з оточення, представники цих типів пропускають через власні емоційні фільтри. Вони оцінюють ситуацію з точки зору її фактичної відповідності потребам і бажанням людини, а також з точки зору її відповідності певним поведінковим сценаріям.

Найбільших успіхів у формуванні «емотивного» архітектурного середовища здатні досягти «гедоністи», які прагнуть виразити власні почуття і викликати нові переживання у майбутніх споживачів запроєктованих ними об'єктів.

Критерієм гармонічності «емотивного» архітектурного середовища є Ефектність – здатність архітектурного середовища справляти враження на людину, яка його сприймає. Головним соціальним метакритерієм ефектності є

естетичність, тобто здатність архітектурного середовища викликати в людині відчуття духовно-чуттєвої ейфорії, піднесення, радості, катарсису, духовної насолоди, своєї причетності до Універсуму. Підпорядкованим матеріальним метакритерієм є ергономічність, тобто відповідність архітектурного середовища анатомічним, біомеханічним, фізіологічним, психофізіологічним, психологічним можливостям і закономірностям діяльності людини [3].

Ефектність архітектурного середовища засвідчують психофізіологічні реакції людини, які характеризуються забарвленістю емоцій, що зумовлюються видами переживань, які спричиняють середовищні утворення; інтенсивністю впливу на перцепієнта, яка варіює від найвищого ступеню астенічних переживань (таких, що демобілізують людину) до найвищого ступеню стенічних переживань (таких, що мобілізують людину); тривалістю переживань – від миттєвих до довгострокових, та їх спрямованістю – від негативних, викликаних нереалізованими потребами, до позитивних, породжених реалізованими потребами (рис. 6).

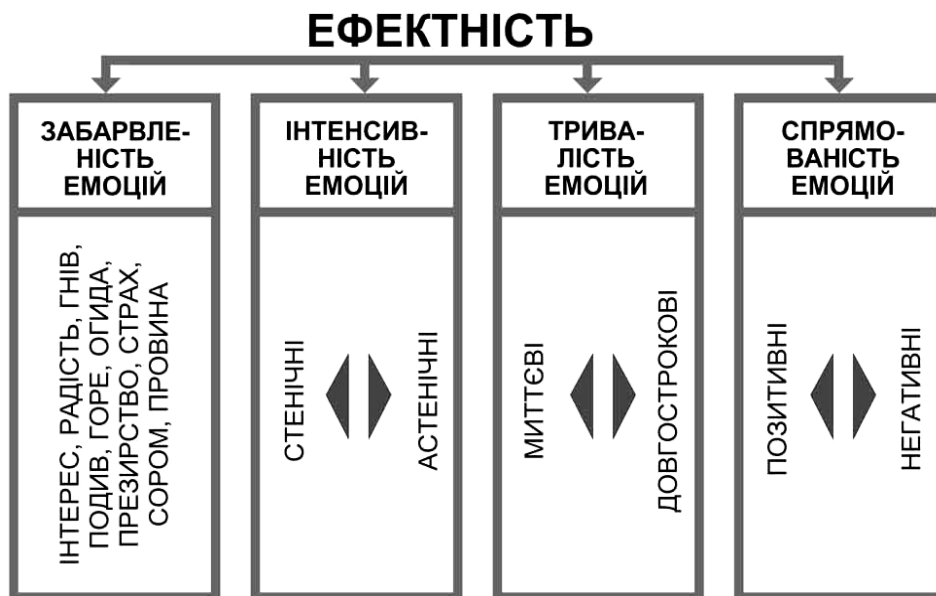

Рис. 6. Показники ефектності архітектурного середовища

Наприкінці хотілося б висловити сподівання, що чіткі уявлення про типологічні особливості «емотивного» штучного довкілля, характерні риси його споживачів і розробників, а також найбільш важливі для них ознаки міри його досконалості сприятимуть підвищенню ефективності зусиль з формування чи реорганізації цього типу архітектурного середовища. В подальших публікаціях подібним чином планується описати інші типи штучного довкілля.

Література

1. Изард К. Е. Эмоции человека / Кэррол Е. Изард; пер. с англ.; ред. Л. Я. Гозмана, М. С. Егоровой. – М.: Изд-во МГУ, 1980. – 439 с., ил.
2. Мастера архитектуры об архитектуре: Избр. отрывки из писем, статей, выступлений и трактатов. – М.: «Искусство», 1972. – 591 с.
3. Основи ергодизайну [Текст]: навч. посіб. / В. О. Свірко [та ін.]; Укр. НДІ дизайну та ергономіки, Харк. держ. акад. дизайну і мистец. – К.: НАУ, 2011. – 300 с.: рис., табл.
4. Саваренская Т. Ф. Западноевропейское градостроительство XVII-XIX веков: Эстетические и теоретические предпосылки. – М.: Стройиздат, 1987. – 191 с.
5. Стратиевская В. И. Как сделать, чтобы мы не расставались. Руководство по поиску спутника жизни (соционика). – М.: Издательский Дом МСП, 1997. – 496 с.
6. Федянин Н. Заха Хадид королева деконструктивизма. – SALON-interior N8 (86) 2004. – Электронный ресурс. – Режим доступа: <http://www.salon.ru/article.plx?id=3548>
7. Шебек Н. М. Типологічні особливості «корисного» архітектурного середовища / Н. М. Шебек // Архітектурний вісник КНУБА: Наук.-вироб. збірник / Відпов. ред. Куліков П. М. – К., КНУБА, 2013. – Вип. 1. – С. 176-182.

Аннотация

Рассмотрены типичные признаки и критерии совершенства средовых образований для людей склонных к бурным эмоциональным реакциям.

Ключевые слова: архитектурная среда, типология, субъект средовой деятельности, критерий совершенства.

Annotation

The typical features and criteria of perfect environmental formations for people who are prone to expressive emotional experiences, have been considered.

Keywords: architectural environment, typology, participant of environmental activity, criterion of perfection.